

PROF. DR. FUAT SEZGİN'İN ÖLÜMÜNÜN ALMAN BASININA YANSIMASI

Zeynep İNAN ALİYAZICIOĞLU¹

Öz

1960 askeri darbesinden sonra Almanya'ya giderek İslam bilim ve teknoloji tarihi üzerinde akademik faaliyetlerini orada yürüten Fuat Sezgin 30 Haziran 2018 tarihinde vefat etmiştir. 1 Temmuz'da düzenlenen cenaze töreninin ardından Gülhane Parkı'nda kendisinin kurmuş olduğu İstanbul İslâm Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi önünde defnedilmiştir. Fuat Sezgin'in ölüm haberi kısmen Alman basınına yansımıştır. Görev yaptığı kamu kurumlarının resmî web sitelerinde ve Almanya'daki Müslümanların haber portallarında Sezgin için vefeyât yazıları kaleme alınmıştır. Bu haberlerin genelinde Sezgin'in yaşamı kısaca anlatılmıştır. Aynı zamanda vefeyât yazılarında onun Frankfurt'ta kurduğu Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü, başyapıtı Arapça Eserler Tarihi, aldığı ödüller gibi konular vurgulanmıştır. Ayrıca Sezgin'in projeleri ve yapıtları sayesinde İslam bilim ve teknoloji tarihine önemli katkısının olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu çalışmada Prof. Dr. Fuat Sezgin'in ölüm haberinin Alman basın ve yayın organlarına ne şekilde yansıdığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Ahahtar Kelimeler: Fuat Sezgin, Alman Basını, Ölüm Haberi

The Reflections of Death of Prof. Dr. Fuat Sezgin on the German Press

Abstract

FuatSezgin, who went to Germany after the 1960 military coup and carried out his academic activities there on the history of Islamic science and technology, death on June 30, 2018. He was buried in Gülhane Park in front of the Istanbul Museum of Islamic Science and Technology, which he had founded, behind the funeral on July 1. The news of the death of FuatSezgin was partly reflected in the German press. Death articles were written for Sezgin on the official websites of the public institutions he served and the news portals of the Muslims in Germany. Sezgin's life was briefly explained throughout these news stories. Also, they emphasizedthat he founded the Institute for the History of Arabic-Islamic Sciences in Frankfurt, his masterpiece History of Arabic Works, and his awards. In addition, thanks to Sezgin's projects and works, it has been pointed out that he made an important contribution to the history of Islamic science and technology. The aim of this study tried to show how the news of the death of FuatSezgin was reflected in the German press and media organs.

Keywords: FuatSezgin, German Press, the News of Death

1 Dr., zeynepinanaliyazicioglu@gmail.com

Giriş

İslam bilim ve teknoloji tarihi üzerine yapmış olduğu hacimli eserlerle dünya çapında tanınan Prof. Dr. Fuat Sezgin'in 30 Haziran 2018 tarihinde vefatı yakınlarını, öğrencilerini ve sevenlerini derinden üzmüştür. Ölümünün ardından 1 Temmuz'da İstanbul'da düzenlenen cenaze törenine başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Türk hükümetini temsilen çok sayıda önemli isim katılmıştır. Türk basını Fuat Sezgin'in ölüm haberini kamuoyuna hemen duyurduğu gibi cenaze törenine de hakkettiği ilgiyi göstermiştir. Ancak bilimsel anlamda en verimli yıllarını Almanya'da geçirmiş, Frankfurt'ta Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nün kuruculuğunu ve ölümüne kadar yöneticiliğini yapmış ve en önemlisi İslam bilim ve teknolojisi alanındaki baş yapıtlarını Alman dilinde kaleme alarak literatüre kazandırmış Sezgin'in cenaze törenine Alman hükümetini ve Frankfurt'taki Goethe Üniversitesi'ni temsilen hiç kimse katılmamıştır. Türk hükümetinin Sezgin'in ölümüne gösterdiği hassasiyet karşısında Almanya'daki bazı kurum ve basın organları onun ölümü ve cenaze töreni hakkında haberler yapmışlardır.

Bu çalışmada Prof. Dr. Fuat Sezgin'in ölüm haberinin Alman basınına ve Almanya'daki ilgili kamu kurumlarının web sitelerinde yayımlanan vefeyât² yazılarına nasıl yansdığı ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışma yazılırken web sitelerinin uzun adresleri metin içinde verilmemiştir. Web sitelerinin adresleri yerine ve feyât makalelerinin yazarları belli ise yazar soy isimleri, değil ise kısaca kurum isimleri verilmiştir. Bu sisteme uygun olarak kaynakça düzenlenmiş ve web sitelerinin tam adresleri kaynakçada belirtilmiştir.

Fuat Sezgin'in Yaşamı, Akademik Kariyeri ve Eserleri

Mehmet Fuat Sezgin 1924 yılında Bitlis'te doğmuştur. İlkokulu Ağrı'da, lise eğitimini Erzurum'da tamamlamıştır. Liseden mezun olduktan sonra mühendislik okumak amacıyla İstanbul'a gitmiştir. Ancak İstanbul Üniversitesi'nde tanıştığı Alman oryantalist Prof. Dr. Hellmut Ritter'den etkilenerek şarkiyat okumaya karar vermiştir. 1942-1943 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi bölümüne kaydolmuş, 1947 yılında bu bölümden mezun olmuştur. Üniversiteye başladığı ilk yılda bireysel çalışmalarını neticesinde altı ay gibi kısa bir süre içinde Muhammed et-Taberî'nin tefsirini Türkçe mealiyle karşılaştırarak Arapça öğrenmiştir. Fuat Sezgin'in dil öğrenme konusundaki yeteneğini fark eden ve büyük bir sevinçle karşılayan hocası Ritter,

2 Vefeyât terimi 'vefat' kelimesinin çoğulu olan 'vefeyât'tan gelmektedir. İslam tarihçiliğinde hadis nakilcilerinin ve tanınmış şahsiyetlerin vefat tarihleriyle ilgili eserlerin ortak adı olarak kullanılmıştır. İslam tarih yazımında vefeyâtlar genelde kitap şeklindedir (Efendioğlu, 2012, s. 604). Günümüzde ise bilim, siyaset veya sanat dünyasından önde gelen kişilerin ölümü üzerinedergilerde, gazetelerde veya web sitelerinde makaleler şeklinde vefeyâtlar yayımlanmaktadır.

onu, hayatı boyunca yeni diller öğrenmesi konusunda teşvik etmiştir. Sezgin de ileri yaşlarına kadar yabancı dil öğrenmeye devam etmiştir. Süryanice, İbranice, Latince, Arapça ve Almanca dahil yirmi yedi dili çok iyi derecede öğrenmiştir. Sezgin, Ritter'in danışmanlığında Ma'mer b. Müsennâ'nın *Mecâzü'l-Kur'ân* adlı çalışmasıyla doktorasını tamamlamıştır. 1954'te *Nassların Tedvini* başlıklı teziyle Ankara Üniversitesi'nden doçent olmuş, daha sonra bu çalışması *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar* başlığıyla yayımlanmıştır. Sezgin, 1954'te İslam Araştırmaları Enstitüsü'nde Zeki Velidi Togan ile çalışmaya başlamıştır (Hansu, 2019, s. 186, 191, 192; Arslan, 2019, s. 201, 202; Yeşil, 2019, s. 171, 172).

Lisans eğitimi sırasında Fuat Sezgin, hocası Ritter ile birlikte Süleymaniye ve Ayasofya Topkapı Sarayı kütüphanelerindeki Arapça el yazmalarını çalışmaya başlamıştır. Kütüphane çalışmaları sırasında Ritter ile Sezgin, Carl Brockelmann'ın *Arapça Edebiyat Tarihi (Geschichte der arabischen Literatur)* adlı eserini başvuru kaynağı olarak kullanırken Brockelmann'ın eserinin eksikliklerini ve hatalarını tespit etmişlerdir. Bunun üzerine Sezgin üniversitenin son yılında Brockelmann'ın eserine bir *zeyl* yazmaya karar vermiştir. 1954'te doçent olduktan sonra ilgisini tamamen *Arapça Edebiyat Tarihi*'nin geliştirilmesine yöneltmiştir. Ancak Brockelmann'ın eserindeki hataların ve eksikliklerin fazla olması Sezgin'e bu alanda yeni bir çalışmanın yapılması gerekliliğini göstermiştir. Bu düşüncesini hocası Ritter'e açıkladığında ise imkânsız bir uğraş olduğu cevabını almıştır. Hocasının olumsuz cevabına rağmen Sezgin, ömrünü adayacağı projeyi çalışmaya başlamıştır (Hansu, 2019, s. 195; Arslan, 2019, s. 202).

27 Mayıs 1960 askeri darbesinde üniversitelerde görevli 147 akademisyenin işine son verildiğinde Fuat Sezgin de İstanbul Üniversitesi'nden ayrılmak zorunda kalmıştır. Doçentliğinden sonra başladığı İslâm medeniyetindeki ilimler tarihi projesini tamamlamak amacıyla 1961 yılında Almanya'ya gitmiştir. Orada Frankfurt Üniversitesi'nde misafir doçent olarak çalışmaya başlamıştır. Aynı zamanda üniversitenin doğa bilimleri tarihi derslerini takip etmiştir. 1965 yılında Câbir b. Hayyân üzerine hazırladığı çalışmayla profesör olmuştur (Arslan, 2019, s. 202; Yeşil, 2019, s. 172). Türkiye'de başladığı *Arapça Eserler Tarihi (GAS: Geschichte der arabischen Schriftums)*'nin ilk cildini 1967 yılında Almanya'da yayımlamıştır. 1978 yılına kadar ilk altı cildi tamamlanan eserle Fuat Sezgin, ismini bilim dünyasına duyurmuştur. İslam medeniyetine yapmış olduğu katkılardan dolayı 1981'de Kuveyt Devleti'nin desteğiyle Frankfurt'ta bir vakıf kurmuş, 1982'de Johann Wolfgang Goethe Üniversitesi bünyesinde Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsünü (Institut für Geschichte der Arabischen-Islamischen Wissenschaften) açmıştır. Böylece bilimsel çalışmalarını yapabileceği finansman ve akademik bir kurum oluşturmuştur (Arslan, 2019, s. 203).

Fuat Sezgin'in kendi çalışması olan *Arapça Eserler Tarihi (GAS)* yanında, enstitü bünyesinde 2011 yılına kadar coğrafya (316 cilt), felsefe (120 cilt), matematik

ve astronomi (111 cilt), tıp (101 cilt), Batı seyahatnamelerinde İslâm dünyası (79 cilt), nümismatik (56 cilt), mimari (16 cilt) ve çeşitli ilimler (6 cilt) ana başlıkları altında 800 ciltten fazla devasa bir külliyat meydana getirmiştir. Fuat Sezgin'in editörlüğünde hazırlanan bu külliyat İslam medeniyeti ve bilim tarihi üzerine çalışan araştırmacıların eserlerini ve 1000'den fazla yazma eserin tıpkı basımını içermektedir (Arslan, 2019, s. 203, 204). Sezgin, elli yıllık çalışmasının ürünü olarak *Arapça Eserler Tarihi* (GAS)'nin 17. cildini 2015 yılında yayımlamıştır. Eserin her cildi, belirli bir konuya ayrılmıştır. I. cilt (1967) Kur'an ilimleri, hadis, tarih, fıkıh, kelâm, tasavvuf; II. cilt (1975) şiir; III. cilt (1970) tıp, eczacılık, zooloji, veterinerlik; IV. cilt (1971) simya, kimya, botanik, tarım; V. cilt (1974) matematik; VI. cilt (1978) astronomi; VII. cilt (1979) astroloji, meteoroloji ve ilgili disiplinler; VIII. cilt (1982) lügat; IX. cilt (1984) gramer; X. (2000), XI. (2000), XII. (2000) ve XIII. ciltler (2007) matematiksel coğrafya ve haritacılık; XIV. (2010) ve XV. ciltler (2010) etnoloji, şehir ve bölge coğrafyası; XVI. (2015) ve XVII. ciltler (2015) dinî literatür konularını kapsamaktadır. Sezgin'in *Arapça Eserler Tarihi*, ilk amacına uygun şekilde, Carl Brockelmann'ın yazma eserler listesindeki eksikleri gidererek daha önce duyulmamış ya da içeriği bilinmeyen birçok eserin bibliyografik bilgisini ilk defa araştırmacılara tanıtmaktadır (Arslan 2019: 204).

Sezgin, Frankfurt'ta kurduğu enstitüye bağlı olarak bir de müze kurmuştur. Yazılı kaynaklara dayanarak Müslüman alimler tarafından yapılmış aletlerin, araç ve gereçlerin numuneleri üretilerek bu müzede sergilenmiştir. Müzede sergilenen eserlerin tanıtılması amacıyla Sezgin, 2003 yılında *İslam'da Bilim ve Teknik* (Wissenschaft und Technik im Islam) adlı beş ciltlik bir eser yazmıştır. Bu çalışması İngilizce, Fransızca ve Türkçeye tercüme edilmiştir. Türkiye'de eserin ilgiyle karşılanması üzerine Gülhane Parkı'ndaki eski Topkapı Sarayı Has Ahırları onarılarak orada 26 Mayıs 2008'de İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi açılmıştır. Daha sonra 2013 yılında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi bünyesinde Fuat Sezgin önderliğinde "Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Enstitüsü" kurulmuştur. Tüm bu çalışmaların yanında Sezgin, 1984 yılından beri yayınlanmakta olan *Zeitschrift für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften* (Arap-İslam Bilimleri Tarihi Dergisi) adlı derginin editörlüğünü de yapmıştır (Arslan, 2019, s. 205; Yeşil, 2019, s. 173, 176).

Prof. Dr. Fuat Sezgin, uluslararası alanda İslâm bilim tarihi alanına yaptığı katkıları nedeniyle birçok ödüle layık görülmüştür. Aldığı ödüller arasında Frankfurt am Main Goethe Plaketi, Almanya Birinci Derece Federal Hizmet Madalyası, Almanya Üstün Hizmet Madalyası, İran İslâmî Bilimler Kitap Ödülü, Hessen Kültür Ödülü ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü gibi birçok önemli takdir bulunmaktadır. Ayrıca kendisi; Arap Dili Akademisi (Kahire), Arap Dili Akademisi (Şam), Fas Kraliyet Akademisi (Rabat), Arap Dili Akademisi (Bağdat) ve TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) şeref üyeliği gibi önemli ulusal ve uluslararası kuruluşlara üye idi (Yeşil, 2019, s. 175).

Fuat Sezgin Almanya'da tanıştığı meslektaşı Ursula Sezgin ile evlenmiştir. Kızları Hilal Sezgin gazeteci yazardır. Fuat Sezgin 30 Haziran 2018'de İstanbul'da ölmüştür. Gülhane Parkı içinde kurucusu olduğu İstanbul İslâm Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi önünde 1 Temmuz'da defnedilmiştir (Yeşil, 2019, s. 175).

Fuat Sezgin'in Ölümünün Alman Basınına Yansıması

Fuat Sezgin'in cenazesine başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Türk hükümetini temsilen çok sayıda isim katılmıştır. Aynı zamanda Türk basını cenaze törenine gereken ilgiyi göstermiştir. Alman basını ve Almanya'daki Müslümanların yayın organları Sezgin'in ölümünü cenaze töreninden kısa bir süre sonra web sitelerinden duyurmuşlardır. Hem Alman basını hem de Almanya'daki Müslüman yayın organlarının internet kaynaklarından toplanan bilgiler tasniflendiğinde Fuat Sezgin'in özgeçmişini kısaca anlatılarak onun Almanya'daki akademik faaliyetleri, eserleri, aldığı ödüller, İslam bilim tarihine katkısı ve bu alandaki önemi üzerine ağırlık verildiği görülmektedir.

Basına ve resmî web sitelerine yansıyan ölüm haberlerinin genelinde Sezgin'in 93 yaşında İstanbul'da vefat ettiği belirtilmiştir. Daha sonra yaşamına dair Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde kibir şehirde Bitlis'te doğduğu, İstanbul Üniversitesi'nde Alman şarkiyatçı Prof. Dr. Hellmut Ritter danışmanlığında çalışmalarına başladığı, 1960 askeri darbesinden sonra Almanya'ya giderek Goethe Üniversitesi'nde Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü kurduğu, en önemli çalışması *Arapça Eserler Tarihi* (GAS)'nin uluslararası standartta bir yapıt olduğu vurgulanmıştır (Goethe Uni., 2018a, b; Hermann, 2018; Bergmeier, 2018; KNA, 2018; İslam, 2018).

Tarihçi RolfBergmeier, 3 Temmuz 2018'de yani Sezgin'in cenaze töreninden iki gün sonra *TabulaRasa*'da "*Vefeyât: Frankfurtlu tarihçi ve İslam alimi Fuat Sezgin öldü*" başlıklı bir yazı yayımlamıştır. Bergmeier, yazısında Sezgin'in *Arapça Eserler Tarihi* (GAS)'nin uluslararası standartta ve çok sayıda referans almış bir başvuru kaynağı olduğunu belirterek eserini övgüye layık bulmuştur. Bergmeier yazısına şöyle devam etmiştir: "*On yedi ciltlik eser okuyucuyu İslam-Arap kültürüyle tanıştırır. Sezgin, eserde 7. yüzyıldan itibaren Pireneler ve Hindistan arasındaki Roma İmparatorluğu topraklarında gelişen 'İslam-Arap kültürü' adı altında Fars, Süryani, Arap, Rum, Latin, Yahudi, Hint ve Çin unsurları birleştirir ve Rönesans'a kadar 'İslam-Arap kültürünü' ortaçağın Latince dil sahasındaki 'Manastır kültürüne' paralel bir kültür olarak sunar. Kaynakların ve belgelerin araştırması her iki kültürün karşılaştırılmayacağını ortaya koymuştur. 'Manastır Kültürü' kendini tecrit etmiş ve tek bir içerikten yani 'Katolik' yaşam dünyasından beslenmiştir. Duvarların arkasına çekilerek, ulaşımı zor yerlerde yalnız yaşayarak, dünyevi faaliyetlerin ve eğlencenin tanrıyla arayışta zararlı olduğu inancıyla sürüklenen rahipler ibadetlerini yerine getiriyorlar ve genellikle yurtlarının sadece dar bir coğrafi alanından fazlasını bilmiyorlardı. Fuat Sezgin'in gösterdiği gibi tam bir karşıtlık*

içinde, zamanın İslam-Arap kültürü başka halklara ve onların düşüncelerine karşı açıktı. Bu açık fikirlilik Arapça konuşulan topraklarda bilimsel, kültürel ve maddi üstünlük için ön koşullardan biriydi ki bu, dönemin Hristiyanları tarafından da kabul edilmişti.” Bergmeier, yazının devamında Avrupa’nın karanlık ortaçağdan İslam bilimi sayesinde çıktığını dile getirmiştir. (Bergmeier, 2018). *Tabula Rasa*’da Bergmeier’in Fuat Sezgin için kaleme aldığı *vefeyât*’ın yorum kısmına Alman tarihçi Adorján Ferenc Kovác, Bergmeier’ı ve Fuat Sezgin’ini eleştiren hatta küçümseyen bir yorum yapmıştır. Kovác, yukarıdaki Bergmeier’in sözlerine karşılık şu satırları yazmıştır: “Her şeyden önce yazar Bergmeier kabul edilemez yanlışlar söylemektedir: bugün insan, uluslararası düzeyde iyi bağlanmış rahiplerle ve tarikatlarla herkesi kapsayan Katolikliğin karşısına sözde ‘daha açık görüşlü’ Arap dünyasının getirildiğini nasıl söyleyebilir, bu düpedüz saçmalaktır” (Kovác, 2018). Anlaşıldığı üzere Kovác, ortaçağ Avrupa’sına İslam’ın katkısını hatta etkisini görmezden gelmektedir.

Bergmeier yazısının devamında Sezgin’in değerininve İslam medeniyetinin Avrupa’ya katkısının Almanya’da yeterince bilinmediğini şu sözlerle aktarmıştır: “- Cebirden şekere – Alman dili yüzlerce Arapça ifadeyle zenginleştirilmesine, ‘Arapça rakamlarla’ düşünmemize, bir zamanlar İstanbul, Konstantinopolis adı altında Roma İmparatorluğu’nun merkezi olmasına, yedi yüzyıl boyunca İspanya, Arap yönetimi altında olmasına ve orası bugün dahi Arap kültür unsurlarıyla dolup taşmasına rağmen Alman tarihçilerin büyük bir kısmı ‘İslam-Arap kültürüyle’ ve Fuat Sezgin’in ismiyle nadiren başlar ve bu yüzden Ortodoks ve Katolik inancındakiler tarafından İslamiyet’e karşı bir siper olarak yanlış kullanılan ‘Batı kültürü’ zayıflamıştır.” (Bergmeier, 2018). Bergmeier, Fuat Sezgin’in Almanya’daki hizmetlerine karşın hakkettiği değeri görmediğini şusitem dolu sözlerle belirtmiştir: “Fuat Sezgin geçtiğimiz Pazar günü İstanbul’da Gülhane Park’ında önde gelen Türklerin huzurunda kendisi tarafından kurulan müzenin önünde defnedildi. Sezgin, Almanya’da bağımsız bilimin bir simgesi olmasına, kalbi hem Türkiye hem de Almanya için atmasına, İslam ile ‘Batı’ arasındaki köprüyü ‘Doğu-Batı Divanı’ stilinde inşa edebilmesine rağmen cenazesinde Almanya’yı hiç kimse temsil etmemiştir.” (Bergmeier, 2018). Yukarıda belirtildiği gibi Bergmeier’in Sezgin için kaleme aldığı vefeyât yazısının sonuna tarihçi Kovác bir eleştiri yazmıştır. Bu yazıda Bergmeier’ı akademik üsluptan uzak, sığ bir dille yermiştir. Aynı zamanda Fuat Sezgin’i “Arap emperyalisti” olmakla suçlamıştır. Kovác’ın yapmış olduğu eleştiriler dayanaksız ve anlamsızdır.

Almanya’nın önde gelen yayın organlarından *Frankfurter Allgemeine* gazetesinin Orta Doğu editörü Rainer Hermann 3 Temmuz 2018 tarihinde “Fuat Sezgin’in Ölümü Üzerine: Arapların Katkısı” başlığıyla bir yazı yayımlamıştır. Hermann, Sezgin’in ölüm haberini okuyucuya duyururken aynı zamanda onun İslam bilim tarihine katkısını da şu sözlerle hatırlatmıştır: “Fuat Sezgin araştırana kadar İslam dünyasında el yazmalarının bir kütüphanesi yoktu. Uzun bilim adamlığı hayatında Sezgin, İslam medeniyetinin bilimsel ve teknik başarılarının bir resmini ve ayrıca entelektüel yaşamını ortaya çıkarmak için azimle çalıştı. Sezgin, kendisinden önce hiç kimsenin fark

etmediği Arapça, Farsça ve Osmanlıca el yazmalarını arıyordu. Elyazmalarının yüzlercesinin tıpkı basımını ve edisyon baskısını yaptı ve daha da önemlisi onların monografik incelemesini yaptı... O, bilimlerin birliği ve insanoğluna ait bilimsel mirasın devamlı arttığı prensibini hararetle savunmuştur. Onun görevi Arapların dünya bilim tarihine katkılarını ortaya çıkarmak olarak görünmektedir.”(Hermann, 2018). Hermann yazısında Fuat Sezgin'in Frankfurt'ta kurduğu enstitüye çok sayıda kaynak eser topladığını belirtirken onun çalışkanlığını “doksan yaşını aşmışken bile haftanın her günü yorulmak bilmez Sezgin'in eski arabası Frankfurt Westen'de Arap-İslam Bilim Tarihi Enstitüsü önünde duruyordu” sözleriyle vurgulamıştır (Hermann, 2018). Gerçekten de Fuat Sezgin ileri yaşına rağmen günün büyük bir kısmını bilimsel çalışmalarına ayırmıştır (Fazlıoğlu, 2004, s. 355).

Fuat Sezgin yaşamının sonuna doğru Almanya'dan Türkiye'ye kitaplarının bir kısmını getirmek isterken 2017 yılının Mayıs ayında ciddi bir sorun yaşamıştır. Sezgin, Frankfurt'ta kurduğu Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'ne hem Kuveyt hükümetinin maddi desteğiyle hem de kendi çabasıyla otuz yıl boyunca eser toplamıştır. Enstitünün parasıyla aldığı kitapları sarı etiketle, kendi kazancıyla aldığı kitapları beyaz etiketle işaretlemiştir. 2017 yılında Frankfurt'ta kendisine ait yaklaşık 45 bin adet kitabı Gülhane'de kurduğu kütüphaneye getirmek istemiştir. Bu kitapların haricinde kendi çabasıyla altmıştan fazla ülkeyi dolaşarak otuz bin nadir eserin bulunduğu 1500-2000 civarındaki mikrofilm de Türkiye'ye getirmek istemiştir. Ancak Alman hükümeti Sezgin'in kitap kaçırdığı gerekçesiyle şahsına ait on beş bine yakın kitaba havaalanında el koymuştur. Türk hükümetinin Sezgin'in kütüphanesinin iadesi için gerekli süreci başlatmıştır (Yeşil, 2019, s. 174, 175). Alman gazeteci Hermann, Sezgin'in ölüm haberini duyurduğu yazıda bu konuya şu şekilde yer ayırmıştır: “Mayıs 2017'de başlayan bir tartışma Sezgin'in büyüülü yaşantısına gölge düşürmüştür. O ve eşi Ursula, İstanbul'daki müzenin yanında yirmi beş bin ciltlik yeni bir kütüphane açmaya karar vermişlerdir. Sadece bu sayının üçte birlik kısmı İstanbul'a varmıştır, Almanya'da gümrük üçte birlik kısma el koymuş, geri kalan üçte birlik kısım ise Frankfurt'ta kalmıştır. Sezgin'in ofisi mühürlenmiştir. Felsefeye ayrılmış 'Arapça Eserler Tarihinin' 18. cildinin el yazmaları kendisine verilmiş ancak çalışma masasının üzerindeki pek çok şey alınmış ve geri iade edilmemiştir. Onun İstanbul'a getirdiği kitapları zimmetine geçirdiği ve halktan çaldığına dair ona açılan bir kamu davasında suçsuzluğu ortaya çıkmıştır. Bir başka sivil hukuk davası onu 'ulusal kültürel malı' yurtdışına götürmek istemek suçundan kurtarmıştır. Yine de şimdi o ve eşi kütüphanelerine sahip değillerdir” (Hermann, 2018). Hermann, Almanya'da Fuat Sezgin'e karşı açılan dava sürecini takip etmiş ve Sezgin'in hakkında açılan davaları kazanmasına rağmen şahsına ait kitapları alamamasına vefeyât yazısında vurgu yapmıştır.

Fuat Sezgin'in öldüğü gün 30 Haziran 2018'de *Islamische Zeitung* Sezgin'in ölüm haberini “*Bilim Uğruna Bir Yaşam: Fuat Sezgin Öldü*” başlığıyla duyurmuştur. Yazıda Sezgin'in kısa bir biyografisi ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Yazının sonunda *Islamische Zeitung* ailesi olarak Sezgin'in yakınlarına taziyeler sunulmuş-

tur (Sarac, 2018). İstanbul'da 1 Temmuz'da düzenlenen cenaze töreninden sonra 2 Temmuz'da "Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Ölümüne Yönelik Nasıl Bir Yaklaşım Sergilendi" başlığı altında *Islamische Zeitung*'da başka bir haber yayımlanmıştır. Yazıda Fuat Sezgin'in yaşamına dair kısaca bilgi verildikten sonra cenaze törenine dair ayrıntılar şu şekilde aktarılmıştır: "Fuat Sezgin'in kalbi hem Türkiye hem de Almanya için attı. Eşi Dr. Ursula Sezgin ölümüne kadar onun en yakın destekçisiydi... Almanya'dan öğrencileri, arkadaşları ve hayranları Türkiye'ye giderek cenaze törenine katıldı. Türk hükümeti ve toplumundan çok sayıda kişi de cenaze törenine iştirak etti. Onlar arasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da vardı. Erdoğan 2019 yılını İslam çalışmaları ve Fuat Sezgin yılı olarak onurlandırdı. Prof. Dr. Fuat Sezgin Almanya'da bağımsız bilimin bir simgesi olmasına ve Almanya'yı onurlandırmasına rağmen cenazesinde Alman hükümetini ya da üniversitesini temsilen kimse yoktu. Ayrıca ne yerel medyada bir ölüm ilanı verilmişti ne de kamu kuruluşlarının beyanı olmuştu. Tüm bunlara rağmen onlar [cenaze törenine] mesaj göndermişlerdir. Ama Türkiye Cumhurbaşkanı, Fuat Sezgin'i onurlandırdığında bu, tam tersine derin bir etki bırakmıştır... Bir gazeteci olarak Prof. Dr. Fuat Sezgin'i irfan ve tefsirden faydalanan yorulmak bilmez bir entelektüel ve fail olarak hatırlayacağım" (Baé, 2018).

Fuat Sezgin'in Almanya'da kurduğu enstitü, Frankfurt'taki Goethe Üniversitesine bağlıydı. Üniversitenin resmî web sitesi 2 Temmuz 2018 tarihinde "Prof. Dr. Fuat Sezgin Öldü" başlığıyla müellifin vefatını duyurmuştur. Üniversite web sitesindeki haberde Sezgin'in yaşamı kısaca anlatılmış, 1960 askeri darbesinden sonra onun Frankfurt'a gelerek Arap-İslam Bilimleri Tarihi Vakfını ve Enstitüsünü kurduğu belirtilmiştir. "Fuat Sezgin çalışmalarıyla ve en önemlisi İslam'ın yazılı kaynaklarının oluşumuna olan yaklaşımıyla, enstitümüzün kuruluşundan bu yana İslami çalışmalar öğretimi müfredatının bir parçası olmuştur ve olmaya devam edecektir" sözleriyle Sezgin'in kuruma katkısına işaret edilmiştir ve son olarak yakınlarına taziyeler sunulmuştur (Goethe Uni., 2018a). 17 Temmuz 2018'de üniversitenin resmî web sitesinde Fuat Sezgin'in ölümü üzerinden daha detaylı bir yazı yayımlanmıştır. Hayatına yer verilen makalede Sezgin'in Frankfurt'taki çalışmaları üzerine özellikle durulmuştur: "Enstitünün amacı Arap-İslam kültürel sahasının evrensel bilim tarihindeki yerini araştırma ve bilim alanındaki yerini duyurmaya çalışmaktır. Bu konuda başarılı da oldu: zamanının en önemli oryantalistlerinden biri olarak Sezgin, Goethe Üniversitesinde Almanya ve ötesinde İslam çalışmaları üzerine kalıcı bir iz bırakmıştır... Sezgin tarafından kurulan enstitü, uzmanlar için araştırma yapmayı kolaylaştırmak amacıyla en baştan beri basılmamış birincil kaynakları Avrupa dillerine tercüme etmeye, kronolojik ve sistematik olarak yayımlamaya çalışmıştır. Diğer projesi ise geç antik çağın Yunan ve diğer kültür dairelerinden Arap-İslam kültür sahasına geçen ve orada gelişen ya da ayrıca yeniden icat edilen teknik ve bilimsel aletlerle ilgilidir... Kaynaklardaki betimlemelere ve görsellere ya da günümüze ulaşan örneklerle dayanarak teknik ve bilimsel aletler yeniden imal edilmiştir. Bu koleksiyon astronomi, geometri, fizik, teknoloji, optik, coğrafya, kimya, denizcilik, tıp, mimarlık, mineroloji ve müzik tarihi alanında yaklaşık 800 parçandan

(kopyalar ve yeni kazanımlarla) oluşmaktadır.”(Goethe Uni., 2018b). Vefeyât haberinde genel olarak Sezgin'in Goethe Üniversitesine bağlı olarak İslam bilim tarihine katkısına dikkat çekilmiştir. Sezgin'in cenaze töreninden iki hafta sonra Goethe Üniversitesi'nin web sitesinde daha detaylı bir haber yapılmasının sebebi muhtemelen Türkiye'de Fuat Sezgin'in ölümüne ve cenaze törenine büyük ilgi gösterilmesinden kaynaklanmaktadır.

Sezgin'in Almanya'da İslam medeniyeti ve bilim tarihi üzerine düzenlenen etkinliklerdeki emeğine de vefeyât haberlerinde yer verilmiştir: “*Sezgin, Hannover'da düzenlenen Expo 2000'de İslam fuarının bilimsel uzmanıydı. Özellikle 'İslam ve Bilim' sergisi onun uzmanlığı ve ödünç verdiği görseller olmadan gerçekleşemezdi*” (Islam, 2018). Almanya'daki akademik çalışmalarına dair Hermann “*Hiç kimse İslam medeniyetinin entelektüel yaşamına ve kaynaklarına onun gibi derinlemesine nüfuz etmemiştir*” (Hermann, 2018) yorumunda bulunmuştur. Bergmeier, “*Fuat Sezgin bilim için yaşadı ve alanının en önde gelen isimlerinden biri oldu*” sözleriyle Sezgin'i değerlendirmiştir (Bergmeier, 2018).

Sezgin'in ölümü üzerine kaleme alınan yazıların bir başka ortak teması onun yaşamı boyunca aldığı ödüllerdir. Vefeyât yazılarında aldığı ödüller sıralanırken 2009 yılında kendisine layık görülen Hesse Kültür Ödülü'nü almayı reddettiği belirtilmiştir. Çünkü bu ödül aynı zamanda o dönem Almanya'daki Yahudiler Merkez Konseyi başkan yardımcısı olan Salomon Korn'a da tevdi edilmiştir. Salomon Korn'un Gazze Savaşı üzerine yaptığı yorumları reddeden Sezgin'in ödül törenine katılmadığı ve ödülünü almadığı vefeyât yazılarının çoğunda vurgulanmıştır (KNA 2018; Deutschlandfunk Kultur, 2018; Goethe Uni., 2018b).

Sonuç

Fuat Sezgin için 1 Temmuz 2018'de İstanbul'da düzenlenen cenaze törenine, Türk hükümetinin ve kamuoyunun ilgisi büyük olmuştur. Hatta Cumhurbaşkanlığı 2019 yılını “Prof. Dr. Fuat Sezgin” yılı ilan etmiştir. Türkiye'de Sezgin'in cenaze törenine büyük ilgi gösterilmesinden sonra Almanya'daki kamu kurumlarının web sitelerinde ve haber portallarında ona dair vefeyât haberleri yapılmıştır. Haberlerin geneli, Sezgin'in yaşamı, eğitim hayatı, Frankfurt'ta kurduğu enstitü ve müze, *Arapça Eserler Tarihi* adlı çalışması ve kısmen de olsa İslam bilim tarihindeki önemi ve aldığı ödüller konuları etrafında şekillenmiştir.

Alman basını Fuat Sezgin'in ölüm ve cenaze haberine gereken ilgiyi göstermemiştir. Hatta ne Alman hükümeti ne de yıllarca çalıştığı Goethe Üniversitesi, Fuat Sezgin'in cenaze törenine temsilci dahi göndermemiştir. Hermann ve Bergmeier'in vefeyât yazıları haricinde Sezgin'in Almanya'da ve Almanca literatürde İslam bilim ve teknoloji tarihine yaptığı katkı hakkettiği şekilde değerlendirilmemiştir. Hermann yazısında sadece Sezgin'in İslam bilim tarihine kat-

Zeynep İNAN ALİYAZICIOĞLU

kısına yer ayırmamış ayrıca 2017 yılının Mayıs ayında vuku bulan dava olayı ve sonrasındaki hukuki süreç hakkında da okuyucuya bilgi vermiştir. 2017 yılında Fuat Sezgin'in Almanya'daki şahsi kütüphanesini Türkiye'ye götürmek isterken Alman hükümetinin gümrükte kitaplara el koyması ve Sezgin'e dava açmasını Hermann eleştirmiştir. Özellikle de Sezgin ve ailesinin kendilerine açılan davalarda suçsuz oldukları ispatlanmasına rağmen şahsi kütüphanelerinin kendilerine teslim edilmemesini kınamıştır.

Kaynakça

- Arslan, T. Y. (2019), Vefeyat: İslâm Araştırmalarına Adanan Bir Asırlık Hayat: Fuat Sezgin (1924-2018), *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 41, 201-205.
- Baé, T. (2018), Was der Umgang mit dem verstorbenen Prof.Dr. Fuat Sezgin offenbart, <https://www.islamische-zeitung.de/was-der-umgang-mit-dem-verstorbenen-prof-dr-fuat-sezgin-offenbart/> (E.T. 14.07.2019).
- Bergmeier, R. (2018), Nachruf-Der FrankfurterHistorikerundIslamwissenschaftler Fuat Sezgin isttot, <https://www.tabularasamagazin.de/nachruf-der-frankfurter-historiker-und-islamwissenschaftler-fuat-sezgin-ist-tot/> (E.T.15.07.2019).
- DeutschlandfunkKultur (2018), Islamwissenschaftler Fuat Sezgin gestorben, https://www.deutschlandfunkkultur.de/islamwissenschaftler-fuat-sezgin-gestorben.265.de.html?drn:news_id=898998 (E.T. 15.07.2019).
- Efendioğlu, M. (2012), "Vefeyât", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 42, İstanbul.
- Fazlıoğlu, İ. (2004), Röportaj: Fuat Sezgin ile "Bilim Tarihi" Üzerine, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2 (4), 355-370.
- Goethe Uni. (2018a), Zum Todvon Prof. Fuat Sezgin, https://www.uni-frankfurt.de/72862781/Zum_Tod_von_Prof__Fuat_Sezgin (E.T. 13.07.2019).
- Goethe Uni. (2018b), Islamwissenschaftler Prof. Em. Fuat Sezgin gestorben, <https://aktuelles.uni-frankfurt.de/gesellschaft/islamwissenschaftler-prof-em-fuat-sezgin-gestorben/> (E.T. 13.07.2019).
- Hansu, H. (2019), Mehmet Fuat Sezgin'in Aile Çevresi ve Türkiye'deki Akademik Serüveni, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 60 (1), 185-205.
- Hermann, R. (2018), Zum Todvon Fuat Sezgin: ArabiensBeitrag, <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/hoch-schule/zum-tod-von-fuat-sezgin-15670931.html> (E.T. 13.07.2019).
- Islam (2018), Islamwissenschaftler Fuat Sezgin gestoben, <http://islam.de/30062> (E.T. 14.07.2019)
- KNA (2018), IslamwissenschaftlerundHistoriker Fuat Sezgin istgestorben, <https://de.qantara.de/content/islamwissenschaftler-und-historiker-fuat-sezgin-ist-gestorben> (E.T. 14.07.2019).
- Kováç, A. F. (2018), Nachruf-Der FrankfurterHistorikerundIslamwissenschaftler Fuat Sezgin isttot, <https://www.tabularasamagazin.de/nachruf-der-frankfurter-historiker-und-islamwissenschaftler-fuat-sezgin-ist-tot/> (E.T.15.07.2019).
- Sarac, T. (2018), EinLebenfürdieForschung-Fuat Sezgin isttot, <https://www.islamische-zeitung.de/ein-leben-fuer-die-forschung-fuat-sezgin-ist-tot/> (E.T. 14.07.2019).
- Yeşil, U. (2019), Vefeyât: Prof. Dr. Fuat Sezgin (24 Ekim 1924-30 Haziran 2018), *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 17 (1), 171-176.